

психологічного, науково-методичного, соціального, культурно-естетичного, фізичного, санітарно-гігієнічного, інформаційного. Кожне з цих мікросередовищ має спільні й відмінні ознаки.

Показниками еколого-орієнтованого освітнього середовища є: включеність особистості в сумісну екологічну діяльність; гармонійність всіх суб'єктів педагогічного процесу; довіра і висока вимогливість один до одного; інформованість суб'єктів педагогічного процесу про цілі, завдання та результати екологічної діяльності та позитивне ставлення до них; задоволеність приналежністю до колективу; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління; стан емоційної задоволеності як результату сумісної екологічної діяльності; гарна матеріальна база.

Висновки... Необхідність вивчення еколого-орієнтованого освітнього середовища, особливості його формування, зумовлено підвищеними вимогами суспільства до особистості. На сучасному етапі розвитку людства екологічні знання та підготовка майбутніх учителів природничих спеціальностей до створення еколого-орієнтованого освітнього середовища постає як проблема, керуючись якою майбутній педагог обирає лінію поведінки, яка буде спрямована на підтримання стійкого взаємозв'язку "людина-суспільство-природа" і забезпечить швидший перехід на шлях сталого розвитку країни.

Література

1. Бойчук Ю.Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : [навч. посіб.] / Бойчук Ю.Д., Солошенко О.В., Бугай О.В. – Суми : ВТД "Університетська книга"; К.: ВД "Княгиня Ольга", 2005. – 302 с.
2. Бойчук Ю.Д. Сучасні підходи до забезпечення природовідповідності освітнього середовища / Бойчук Ю.Д. // Біологія та валеологія : зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2007. – Вип. 9. – С. 152-158.
3. Заир-Бек Е. С. Понятие Образовательная среда школы и ее подходы к ее оцениванию в современных исследованиях /Е.С. Заир-Бек // Постметодика. – 2012.– №2 (105). – С. 7-11.
4. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика : [навч. посіб.] / Крисаченко В.С. – К. : Заповіт, 1996.— 352 с.
5. Рубцов В.В. Психологический климат как характеристика образовательной среды школы / В.В. Рубцов, И.М. Улановская, О. В. Яркіна // Экспериментальные площадки в московском образовании. – Вып. 2. – М.: МИПКРО, 1998. – С. 23-27.
6. Слободчиков В.И. О понятии образовательной среды в концепции развивающего обучения / В.И. Слободчиков. – М. : Экспертцентр РОСС, 2000. – 230 с.
7. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / Ясвин В.А. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.
8. Creating Effective Teaching and Learning Environments. FIRST RESULTS FROM TALS. OECD 2009 г. [Электронный ресурс]/ URL:<http://www.oecd.org/edu/talis> – [дата обращения 01.09.2011].
9. Moos R. (1979) Evaluating educational environments: procedures, measures, findings and policy implications (1979). San Francisco^ Jossey-Bass. – P. 21-24.
10. Wilson B. (1995). "Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments" // Educational Technology, 35 (5), 25-30.

Анотація

У статті розглядаються основні питання створення екологоорієнтованого освітнього середовища в умовах формування нової моделі освіти для сталого розвитку. Висвітлено важливість якісної підготовки майбутнього вчителя до створення екологоорієнтованого освітнього середовища в загальноосвітній школі.

Аннотация

В статье рассматриваются основные вопросы создания экологоориентированной образовательной среды в условиях формирования новой модели образования для устойчивого развития. Отражено важность качественной подготовки будущего учителя к созданию экологоориентированной образовательной среды в общеобразовательной школе.

Summary

In article discusses the basic issues of ecological orientated educational environment in the conditions of formation of a new model of education for sustainable development. It is reflected importance of high-quality preparation of future teacher to creation of the ecological orientated educational environment at general school.

Ключові слова: еколого-орієнтоване освітнє середовище, майбутній вчитель, школа.

Ключевые слова: эколого-ориентированная образовательная среда, будущий учитель, школа.

Key words: ecological orientated educational environment, future teacher, school.

Подано до редакції 15.10.2012.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Бойчуком Ю.Д.

УДК 378.046.4+371.123

©2012

Ягоднікова В.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... полягає в тому, що потреба своєчасного виявлення й подальшого розвитку творчості та педагогічної креативності педагогів об'єктивно зумовлена реформуванням вітчизняної освіти. Для того, щоб виховувати сучасну особистість, розвивати її творчі здібності, педагог повинен сам бути творчою особистістю, прагнути до переборювання в собі сили інертності, шаблонів, формальності. Крім того, сучасні виклики суспільства спрямовують вчителів та вихователів на постійний пошук шляхів,

удосконалення та оновлення навчально-виховного процесу, його інноваційної спрямованості. Тому, сьогоднішня потреба нової генерації педагогів – педагогів високопрофесійних, компетентних, ініціативних, мобільних, креативних. Саме педагогічна креативність має важливе значення щодо формування і розвитку професійної компетентності, педагогічної майстерності вчителя та забезпечує його успішну інноваційну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... показав, що феномену творчості (креативності) в широкому значенні присвячено багато досліджень і наукових праць. Так, проблемі обґрунтування сутності креативності, визначенню його природи, етапів й механізмів творчого процесу, творчої діяльності, креативного потенціалу, формуванню та прояву творчих здібностей, їх діагностиці присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених-психологів: Ж.Адамар, Б.Ананьєв, Л.Божович, Ф.Галльтон, Д.Богоявленська, К.Бейттел, Л.Буртук, Л.Виговський, І.Волков, Д.Гілфорд, Д.Дьюї, В.Зинченко, О.Леонтьєв, І.Лернер, Т.Любарт, В.Моляко, Я.Пономарьов, Дж.Рензуллі, С.Рубінштейн, Ю.Самарін, Р.Стернберг, Е.Торренс, Х.Трік, О.Тихомиров, Ф.Шеллінг та ін.

Не визиває сумніву, що “професійно-педагогічна діяльність має іманентно творчий характер зумовлений креативною сутністю педагогічного процесу” [4]. Тому креативність є професійно важливою якістю сучасного педагога. Широкий спектр проблеми щодо педагогічної творчості, змісту і структури педагогічної креативності, умов її розвитку досліджували А.Алексюк, Р.Гуревич, О.Дунаєва, І.Зязюн, В.Кан-Калик, Н.Кичук, Г.Костюк, А.Кочетов, Н.Кузьміна, О.Куцевол, М.Нікандров, Н.Ничкало, С.Сисоєва, М.Сметанський, Н.Посталюк, Р.Шакуров та ін. Більшість досліджень з означеної проблеми присвячені формуванню і розвитку педагогічної креативності у професійній підготовці майбутніх вчителів. Але, треба відмітити, не достатню розробленість даної проблеми і майже відсутність досліджень з проблеми педагогічної креативності вчителів з певним досвідом роботи.

Формулювання цілей статті... Метою статті є проаналізувати сутність педагогічної креативності, дослідити її рівень у педагогів з різним досвідом роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Аналіз феномену креативності свідчить про її багатоаспектну природу, це зумовило визначити напрями дослідження проблеми креативності (Х.Трік, І.Воронюк, І.Міхіна):

- а) особистісний – самостійність, потреба в творчій діяльності, критичність мислення, альтернативність, асоціативність пам'яті, адекватна “Я-концепція”;
- б) процесуальний – здатність до генерації нових ідей і варіантів розв'язання задач та ситуацій, гнучкість, здатність вирішувати проблему, комбінування, експериментування;
- в) результативний – новизна, оригінальність, конструктивність, осмисленість, економічність і простота рішення;
- г) інтерактивний – незалежність, доброзичливість, відкритість.

В нашому дослідженні узагальнюючи існуючі різноманітні точки зору на природу креативності (Д.Богоявленська, Дж.Гілфорд, В.Дружинін, Я.Понамарьов та ін.), ми розглядаємо креативність як особисту інтегративну рису особистості, яка визначає здатність до генерування нових та нестандартних ідей, проявляється у готовності змінюватися, відмовлятися від стереотипів, вона допомагає швидко знаходити оригінальні рішення складних проблем, відкритості до нового, інноваційного, проявляється у тому, що людина вкладає творчий підхід в усі види особистісної активності.

Отже, креативність проявляється в різних сферах життєдіяльності людини, тому сучасні дослідники виділяють:

- інтелектуальну креативність (Е.Кульчицька, С.Медник, С.Симоненко, Т.Ушакова),
- соціальну креативність (В.Куніцина, А.Попель, К.Романова, Н.Тюрміна, Н.Фетіскіна),
- особистісну креативність (Р.Бєлоусова, Н.Вишнякова, У.Кала, А.Маслоу, О.Саннікова, Є.Тунік, Н.Хрящева),
- професійну креативність (Н.Гоцуляк, О.Дунаєва, В.Кан-Калик, О.Куцевол, І.Шахіна та ін.).

Педагогічна креативність, як професійна креативність має свої особливості. У термінологічному словнику педагогічна креативність визначається як внутрішня передумова творчої педагогічної діяльності, що полягає у творчій активності вчителя і не стимулюється ззовні [8].

Більшість дослідників стверджують, що педагогічна креативність – це динамічна якість учителя, яка зумовлює інноваційний активно-пошуковий процес організації педагогічної діяльності з метою формування сучасної особистості учнів. Це інтегративна якість особистості вчителя, що уможливує його творче виконання професійних обов'язків, спроможність поведінкових та змістових шаблонів, швидко й нестандартно розв'язувати проблемні педагогічні ситуації, здатність до моделювання нових оригінальних інноваційних технологій, спроможність до високого ступеню творчості при виконанні дрібних операцій, шаблонної роботи.

На думку О.Дунаєвої [2], педагогічна креативність виявляється в уміннях сприймати й нестандартно розв'язувати професійні проблеми, використовуючи найбільш оптимальні засоби, успішно взаємодіяти з оточенням, особливо за нестандартних ситуацій, втілюваних у спроможності створювати оригінальні продукти, які

мають особистісну й соціальну значущість; у здатності до створення нового, у нетрадиційному підході до організації навчально-виховного процесу, вмінні творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей, в умінні розвивати креативність дітей, що знаходила б свій вияв у їхній поведінці, яка ставала б нормою їхнього життя.

Аналізуючи особливості педагогічної діяльності вчителя дослідниками були визначено структуру креативності, яка базується на динамічній взаємодії взаємопов'язаних компонентів: мотиваційний компонент передбачає формування мотивації успіху та подолання боязні невдачі, когнітивний – оволодіння знаннями психолого-педагогічних основ креативності; діяльнісний – застосування прийомів і методів генерування та аналізу ідей, емоційно-ціннісний – сприяння стану психофізіологічної когерентності та розвиток ціннісних орієнтацій; результативний – створення креативного навчального продукту.

Таким чином можна стверджувати, що креативний педагог – це вчитель і вихователь найвищого рівня професійної компетентності, самомотивований на експеримент, дослідження, новаторство, постійний педагогічний пошук. У такого педагога є потреба в професійній самоактуалізації, творча позиція, педагогічна креативність уможливають упроваджувати в практику оригінальні засоби і способи взаємодії з учнями для їхнього творчого розвитку. Він творчо осмислює та модифікує перспективний педагогічний досвід, має вміння перекомбінувати вже відомі елементи, прийоми, методи навчально-виховної діяльності, створювати об'єктивно нові, оригінальні форми, прийоми і засоби навчання та виховання, а також нові педагогічні технології, що забезпечують високу результативність та якість навчально-виховного процесу. Такий вчитель здатний до педагогічної імпровізації в ході втілення педагогічного задуму; мобільно регулює і коригує педагогічний процес. Активно використовує у навчально-виховному процесі методи кооперативного, активного та інтерактивного навчання та виховання. Нетрадиційно підходить до розв'язання різних психолого-педагогічних ситуацій. Позитивно сприймає учнів, вміло будує взаємодію з ними на партнерських засадах.

Наше дослідження проводилося на базі Одеського обласного інституту вдосконалення вчителів з 2008-2012 року і охоплювало понад 380 педагогів – це вихователі дошкільних закладів, вчителі початкових класів, вчителі російської мови та зарубіжної літератури середньої і старшої школи загальноосвітніх шкіл міста Одеси та області з досвідом педагогічної роботи від 5 до 30 років. Всі учасники дослідження мають вищу освіту, розпочали свою педагогічну діяльність одразу після закінчення вузу та мають неперервний стаж педагогічної роботи.

З метою вивчення особливостей усвідомлення педагогами значення, сутності та специфіки педагогічної креативності ми використали "Тест незакінчених речень".

Всі педагоги досить чітко описали, яким повинен бути креативний вчитель. На думку опитуваних, креативним є педагог, який перш за все любить дітей, творчий, самостійний, не любить жити за шаблоном, домагається поставлених цілей, володіє навичками застосування інноваційних педагогічних технологій. Найбільш типовими були такі відповіді:

- творчо і оригінально підходить до роботи, сміло застосовує в практику нове (58%)
- володіє певними знаннями і уміннями щодо організації інноваційної діяльності (52%)
- легко долає перешкоди (46%)
- досягає успіху (42%)
- знає чого хоче і як це досягти, цілеспрямовано реалізує мету, само розвивається, не замикається у своїй професії (37%)
- швидко адаптується до нових умов, швидко реагує на невизначену ситуацію (26%)
- спрямований на інноваційну педагогічну діяльність (21%)
- має на все власну точку зору (18%)
- відчуває радість від життя і своєї праці (11%)

Як показав аналіз відповідей більшість респондентів усвідомлюють сутність і особливості педагогічної креативності, спроможні виділити і описати якості креативного педагога. Незначні труднощі у відповідях виявили педагоги з досвідом роботи понад 30 років.

Наступним етапом дослідження всім педагогам було запропоновано набір з 200 якостей особистості, запозиченої нами методики "Визначення кількісного рівня самооцінки особистості". Респонденти обрали по 10 якостей креативного вчителя, які у них сформовані, які необхідно розвивати, і які хотілося б мати. Коли якості було відібрано, педагоги прорангували їх за ступенем значущості.

Як показав аналіз відповідей вихователів і вчителів, всі вони, загалом спроможні виділити та визначити рівень сформованості якостей креативної особистості та педагогічної креативності, які у них є, та які вимагають подальшого розвитку. Педагоги усвідомлюють наявність перешкод та труднощів у процесі розвитку педагогічної креативності та намічають шляхи цього розвитку. Найбільш актуальними якостями та вміннями, які необхідні поліпшити та розвинути були названі: винахідливість (67%), нетрадиційний підхід до розв'язання педагогічних ситуацій (63%), моделювання нових педагогічних технологій, форм та методів навчання та виховання (58%), орієнтація на проблему (57%), оптимістичність (54%), гнучкість (52%), активне сприйняття реальності (48%).

Серед якостей, які заважають у педагогів розвиток педагогічної креативності педагогів були названі: стереотипи (60%), невпевненість в собі (55%), формалізм (50%), шаблонність (48%), упередженість (46%), консерватизм (42%).

На завершальному етапі дослідження пропонувалося педагогам описати приклади прояву педагогічної креативності з власного досвіду роботи.

На основі отриманих даних дослідження педагогічної креативності вчителів і вихователів було визначено рівні сформованості педагогічної креативності і групи педагогів за стажем педагогічної роботи. Отримані дані свідчать, що найвищий показник виявився у респондентів з досвідом педагогічної роботи від 18 до 23 років 22%, 18% – від 8 до 12 років, середній показник (14%) виявився у групі респондентів з досвідом роботи від 13 до 17 років, а найнижчі показники у груп респондентів до 7 років педагогічного досвіду роботи –10% та понад 25 років – 12% (див. рис. 1).

Як бачимо, з діаграми за проявом педагогічної креативності найбільша група педагогів з достатнім рівнем педагогічної креативності. Серед високо креативних найбільший показник у педагогів з досвідом роботи – 13-17 років та 8-12; а серед низькокреативних – група після 25 років та до 7 років.

Можливо це пояснити кількома причинами. Педагогічна креативність як професійна креативність включає в себе наявність у педагогів певних педагогічних творчих умінь, навичок та здібностей, які набуваються з досвідом. Це пояснює показники педагогів з досвідом роботи до 7 років. Далі, як бачимо, педагогічна креативність зростає і має зв'язок з досвідом педагогічної роботи, але після 25 років показники педагогічної креативності знижуються. Це пов'язано, на наш погляд, з віковими особливостями. Так, люди після 50-55 років мають стійкі стереотипи, погляди, традиції, менш гнучке мислення, в цьому віці більш складно відмовлятися від звичного, традиційного.

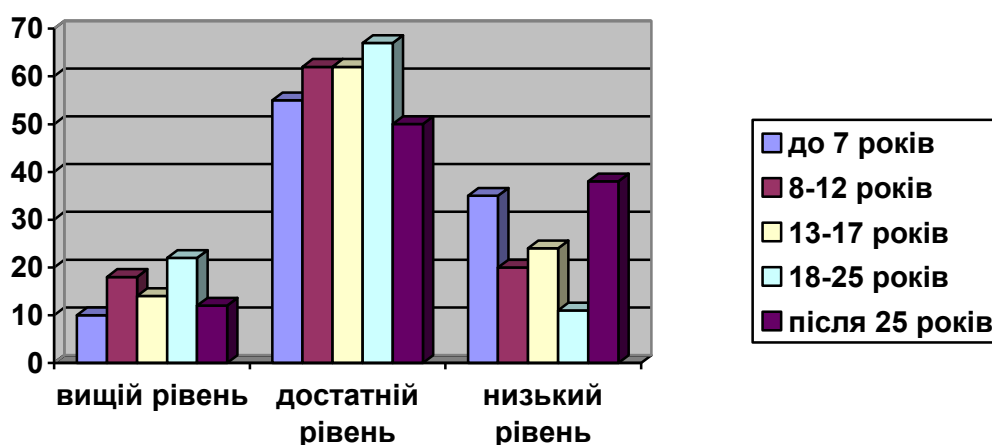

Рис.1 Рівні сформованості педагогічної креативності

Р

Цікаві дані виявилися за спеціалізацією респондентів. Так, найвищий показник педагогічної креативності виявився у вихователів дошкільних закладів (27% і 23%), у вчителів початкових класів – 20% і 25%, а у вчителів середньої та старшої школи – 18% і 20%.

Висновки... Дослідження показало, що як інтегративна властивість особистості педагогічна креативність не є сталою і незмінною впродовж життя і досвіду роботи педагогів. Так, на розвиток педагогічної креативності педагогів до 25 років педагогічної праці впливає досвід роботи, а після - вікові особливості. А також, ми можемо зробити припущення, що на рівень педагогічної креативності впливає характер і спеціалізація педагогічної діяльності.

Наше дослідження, певна річ, не вичерпує всієї проблеми діагностики і розвитку педагогічної креативності педагогів з різним досвідом педагогічної роботи. Однак отримані дані свідчать, що проблема виявлення рівня сформованості педагогічної креативності існує і має вивчатись і надалі більш детально.

Перспективи подальших пошуків має спрямовуватись на вивчення сформованості і розвитку педагогічної креативності вчителів-предметників середньої та старшої школи, вихователів та класних керівників, а також педагогів-організаторів, соціальних педагогів. Визначенню зовнішніх умов та особистісних чинників розвитку педагогічної креативності, створенню необхідних умов, методик та технологій розвитку педагогічної креативності педагогів.

Література

1. Дружинин В.Н. Психология творчества / В. Н. Дружинин // Психологический журнал. – 2005. – Т. 26. – № 5. – С. 101-109.

2. Дунаєва О.М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : дис... канд. пед.наук: 13.00.04 / О.М.Дунаєва. – Одеса, 2008. – 269 с.
3. Дунаєва О.М. Сутність та структура педагогічної креативності / О. М. Дунаєва // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2005. – № 3-4. – С. 81-83.
4. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія / О.М.Куцевол. – Вінниця: Глобус-прес, 2006. – 348 с.
5. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи / С.Литвиненко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім.. В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – вип. 3 (50). – Полтава, 2006. – С. 215-219.
6. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів / Р.О.Павлюк // URL http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogika/22154.doc.htm (8 лютого 2008).
7. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / Н.Ю.Посталюк. – Казань: КГУ, 1989. – 206 с.
8. Термінологічний словник: основи педагогічної творчості і майстерності / <http://www.osvita.ua/skool/theory/348>.

Анотація

В статті здійснений аналіз сутності педагогічної креативності, представлено дослідження педагогічної креативності вихователів дошкільних навчальних закладів, вчителів загальноосвітніх шкіл з різним досвідом педагогічної роботи. Досліджується педагогічна креативність вчителів з різним досвідом педагогічної роботи.

Аннотация

В статье проанализовано сущность педагогической креативности, представлено исследование личностной и педагогической креативности воспитателей дошкольных учебных заведений, учителей общеобразовательных школ с разным опытом педагогической работы. Исследуются педагогическая креативность учителей с разным опытом педагогической работы.

Summary

The article analyzes the essence of teaching creativity, research of personality and creativity of teachers teaching preschool educational institution, teachers of secondary schools with different experience teaching. We investigate the relationship pedagogical creativity of teachers with different experience teaching.

Ключові слова: креативність, педагогічна креативність.

Ключевые слова: креативность, педагогическая креативность.

Key words: creativity, pedagogical creativity.

Подано до редакції 10.10.2012.